

В даній статті розглядається юридична термінологія США та Великобританії. Також описуються права та обов'язки адвокатів цих країн і розглядаються питання сучасної юрислінгвістики.

Т.П. Бесараб, М.М. Павлюк

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ЮРИДИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ США И ВЕЛИКОБРИТАНИИ

В данной статье рассматривается юридическая терминология США и Великобритании. Также описываются права и обязанности адвокатов этих стран и рассматриваются вопросы современной юрислингвистики.

T. Besarab, M. Pavliuk

LAW-TERMS TRANSLATION OF THE USA AND GREAT BRITAIN

Terms of law which are used in judicial system of the USA and Great Britain are considered in this article. The obligations of counsels and attorneys and questions of modern law linguistic are also described.

Стаття надійшла до редакції 7.10.2009р.

УДК 159

*Курявська О.М.,
м. Харків, Україна*

МОТИВАЦІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Актуальність. Однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності стало поширення агресії та насильства у суспільстві. Ця проблема є актуальною і для психологічної науки. Стан анемії, який є характерним для українського суспільства і обумовлений кризою політичного і економічного життя суспільства, руйнуванням старої системи цінностей, знайшов свій прояв у широко розповсюдженому почутті байдужості, яке часто переростає в нелюдськість і жорстокість, зниження рівня моральної свідомості. Як наслідок цього, в суспільстві все найчастіше використовуються агресивні моделі

поведінки. Під агресією ми розуміємо у даному випадку усвідомлений намір заподіяти шкоду іншій людині (фізичну чи словесну).

Особливо тяжко цей період позначається на підлітках. Тривожним симптомом є зростання кількості неповнолітніх з агресивною поведінкою. Спостерігається демонстративна поведінка підлітків по відношенню до дорослих, збільшення міжгрупових і міжособистісних конфліктів і фактів агресивної поведінки. Наявність високої концентрації агресії у суспільстві не може не турбувати педагогів, психологів, батьків, оточуючих.

Агресивність формується переважно в процесі ранньої соціалізації в дитячому та підлітковому віці, що робить проблему дослідження мотивації агресивної поведінки підлітків актуальною і важливою для вирішення практичних завдань її корекції.

Професійний інтерес психологів до питання агресивної поведінки досить високий. Природа агресії та її механізми розглянуті у працях Л. Берковіца, А. Бандури, А. Басса, Р. Аткинсона. Концептуальні розробки російських вчених Л.С. Виготського, Л.И. Божович, Р. Немова, І. Кона та ін. пов'язані з розглядом проблем психічного розвитку підлітків та проявом агресивності. Проблеми агресивної поведінки дітей розглядаються на сторінках українських періодичних видань. Аналіз літературних джерел свідчить про те, що науковцями розглянуто широке коло проблем, пов'язаних з дослідженням особливостей підліткового віку і окремо проявами агресії, але нами знайдено не так багато праць, які б досліджували мотиви підліткової агресивності.

Мета роботи полягає у дослідженні мотивації агресивної поведінки підлітків.

Для вирішення основної мети ми ставимо наступні **завдання**:

- визначити поняття мотивів і мотивації поведінки людини;
- проаналізувати основні концептуальні теорії агресії;
- розглянути основні особливості підліткового віку та їх вплив на виникнення агресивної поведінки;
- виявити зовнішні фактори, які впливають на формування дитячої агресивності;
- розробити та провести власне психодіагностичне дослідження мотивації агресивної поведінки підлітків.

Усі хвороби сучасного інформаційного світу так чи інакше віддзеркалюються на людському здоров'ї, а особливо це відчутно на фоні морально-душевному. Особливо гостро на ці зміни реагують підлітки, бо саме у цей перехідний період людина найчуттєвіше реагує на них. Реакція організму може бути різною. Найчастіше вона проявляється в агресивній поведінці.

Розглядаючи теоретичні підходи до пояснення мотивації агресивної поведінки людини, було виявлено, що *агресія* (від лат. *aggredior* – нападаю) – специфічна форма дії людини, що характеризується демонстрацією переваги в силі або використанням сили у стосунках з іншою людиною або групою осіб, яким суб'єкт намагається заподіяти шкоду. Агресивна поведінка розрізняється за інтенсивністю і формою вияву: від демонстрації неприязні й недоброчливості (вербальна агресія) до використання грубої фізичної сили (фізична агресія) [7].

Будь-яка діяльність завжди викликана певними мотивами. Поняття “мотив” (від лат. *moveo* – рухати, штовхати) означає спонукання до діяльності, спонукальну причину дії і вчинків, тобто те, що примушує людину до дій. Як правило, людину до діяльності спонукає зазвичай не один, а кілька мотивів.

Найбільше практичне значення мають такі мотиви:

- *мотив самоствердження*, пов'язаний з почуттям власної гідності, честолюбством, самолюбством.
- *мотив ідентифікації з іншою людиною* полягає у прагненні бути схожим на героя, кумира, авторитетну особистість і є особливо актуальним для дітей і молоді, які намагаються наслідувати інших людей у своїх діях.
- *мотив влади* – це мотив, який спонукає людину до того, щоб панувати владою над іншими людьми і подіями, контролювати їх, керувати ними, впливати на них.
- *мотиви саморозвитку, досягнення* – це важливі мотиви, які спонукають людину до саморозвитку і самовдосконаленню.
- *мотив аффіліації (приєднання)* – це прагнення до встановлення або підтримання стосунків з іншими людьми, прагнення до контакту і спілкуванню з ними.
- *мотив заперечування (відхилення)* – протилежний до аффіліації; проявляється у побоюванні бути відхиленим, неприйнятним значущими для особистості людьми.
- *соціальні мотиви поведінки*. Під такою поведінкою розуміються будь-які альтруїстичні дії людини, які спрямовані на благополуччя інших людей, надання їм допомоги.
- “*мотив агресивності*” – протилежний мотив до альтруїстичної поведінки.

Мотиви є відносно стійкими рисами (проявами, атрибутами) особистості. Якщо суб'єкт прагне до реалізації певної діяльності, то є підстави стверджувати, що в нього є мотивація.

За визначенням С.С. Занюка, – “Мотивація – це сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; це всі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини” [6]. Таким чином, на поведінку людини впливають різні сили, які можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми. До внутрішніх мотиваційних сил відносяться фізіологічні процеси, які відбуваються у організмі людини і пов'язані з його органічними потребами, а також психологічні властивості, стани, процеси людини та їх динаміка. До зовнішніх мотиваційних сил можна віднести обставини, ситуації, різного роду зовнішні впливи, які впливають на поведінку людини.

Мотивація агресивної поведінки може бути двоякою: біологічною та соціальною. Біологічна мотивація агресивності припускає спадкову чи органічну основу, а її проявлення в людині залежить від того, як побудований і як функціонує з дитинства її організм.

Соціальна мотивація агресивності, навпроти, тісно пов'язана із зовнішніми впливами. Соціальна мотивація агресивності базується на переконанні, що мотив, а відповідно і проявлення агресивності людиною є результатом навчіння.

Для детальнішого висвітлення даної проблеми слід розглянути найвідоміші концепції, які пояснюють агресивну поведінку з точки зору психологічної науки:

Теорія потягів. З. Фрейд увів у свою теорію поняття самостійного агресивного потягу – “потягу до смерті”. Він указував на непоборне інстинктивне прагнення людини до руйнування. На думку фундатора психоаналізу, завдяки суспільному прогресу цьому антисоціальному прагненню можна лише надати більш адекватної й нешкідливої форми розрядки.

Фрустраційна теорія агресії. Фрустрація – це психічний стан, що виникає в наслідок постання реальної або уявної перешкоди на шляху досягнення мети. Виявляється фрустрація у відчутті гнітючого напруження, тривоги, відчаю, гніву. Згідно з С. Розенцвейгом, стан фрустрації за напрямком може виявлятися у трьох формах поведінки (реакцій) людини: екстрапунітивної, інтрапунітивної та імпунітивної. Екстрапунітивна форма пов'язана з виникненням внутрішнього “підбурювача” до агресії, з напрямком реакції у зовні (зовнішньообвинувачувальні реакції). Людина звинувачує у подіях обставини, інших людей. У неї з'являється дратівливість, упертість, озлоблен-

ня, вона хоче досягнути своєї цілі незважаючи ні на що. Поведінка внаслідок цього стає непластичною, примітивною, використовуються раніше заучені форми поведінки, незважаючи на те, що вони не приводять до бажаного результату [11].

Д. Доллард і Н. Міллер у 1939р. висунули положення, згідно з яким індивідуум, якому заважають діяти, відчуває тим більше розчарування і фрустрацію, чим сильніше він прагне до досягнення мети. Його реакція на перешкоди набирає форми агресивних дій щодо того об'єкта (суб'єкта), котрий чинить йому перепони [5].

Отже згідно з цією теорією, агресія викликається фрустрацією. Доллард стверджував, що, агресія завжди є наслідком фрустрації, вона завжди спричиняє агресію.

Як зазначає С.С. Занюк, незважаючи на те, що ці гіпотези дають змогу пояснити багато фактів, цілком очевидно, що не всі реагують на агресію фрустрацією [6].

Теорія соціального наочіння А.Бандури [3]. Головним джерелом агресії вважає наочіння. На думку науковця більшість особливостей нашої поведінки розвивається в основному шляхом наслідування моделей. Коли вихователі дитини (батьки, вчителі) виявляють агресивність, то дитина, наслідуючи їх, стане агресивною. Якщо ж модель (інша людина, яка є зразком для дитини) буде покарана за свою агресивність, це зменшить вияви агресивності у дитини. Таким чином, агресивність – продукт звичайного наочіння. Вона розвивається, підтримується або зменшується внаслідок спостереження сцен агресії і врахування її очевидних наслідків для агресивної людини.

Навіть якщо діти не втілюють відразу зразки (моделі) агресивної поведінки в дію, вони їх, як правило, засвоюють.

У ході проведених експериментів А. Бандура встановив, що хлопчики виявляють більшу готовність наслідувати агресивну поведінку, ніж дівчата. А. Бандура також встановив, що батьками агресивних дітей з відносно благополучних сімей є люди, які не терплять виявів агресії вдома, але схильні спонукати, схвалювати (і таким чином підкріплювати) агресивні вияви своїх дітей за межами дому. Батьки можуть бути і самі зразком агресивності.

Теорія Л.Берковіца[4]. Л. Бертовіц, заперечивши твердження, що причиною агресії є фрустрація, виводить дві проміжні величини: гнів (як спонукальний компонент); пускові подразники (ключові ознаки, які спричиняють і запускають агресію).

На думку автора цієї теорії, гнів виникає тоді, коли досягнення мети, на яку спрямована дія суб'єкта, блокується ззовні. Однак сам по собі гнів ще не

викликає агресії. Для її виникнення необхідні адекватні їй пускові подразники (зброя, ніж, камінь, які помітила людина). Сила агресивної реакції на певну перешкоду залежить від інтенсивності гніву і зв'язку між його збудником та пусковою ознакою. Пізніше Л.Бертковіц дещо модифікував свою теорію, вказавши, що пусковий подразник не є обов'язковою умовою переходу від гніву до агресії. Вчений припустив, що поява відповідного (адекватного) агресії ключового подразника, може збільшити інтенсивність агресивної дії, але лише за умови актуалізації її агресивної мотивації.

Таким чином, потрібно розглянути також психологічні особливості підліткового віку як чинник агресивної поведінки та характерологічні риси агресивних дітей, що має неабияке значення при вивченні мотивації агресивності підлітків. Як уже відомо, специфічне для кожного віку співвідношення внутрішніх процесів розвитку і його зовнішніх умов створюють ту соціальну ситуацію, яка детермінує психічний розвиток людини. Підлітковий вік звичайно характеризують як переломний, перехідний, критичний, але найчастіше як вік статевого дозрівання. Ще Л.С. Виготський [10] наголошував, що основна особливість підліткового віку полягає в неузгодженості процесів статевого дозрівання, загальноорганічного розвитку та соціального формування. Нині ця суперечність, зумовлена випередженням статевого визрівання, має особливо гострий характер.

Основний зміст та специфіку всіх сторін розвитку (фізичного, розумового, морального, соціального та ін.) у підлітковому віці визначає перехід від дитинства до дорослості. У всіх напрямках відбувається становлення якісних новоутворень внаслідок перебудови організму, трансформації взаємин з дорослими та однолітками, освоєння нових способів соціальної взаємодії, змісту морально-етичних норм, розвитку самосвідомості, інтересів, пізнавальної та учбової діяльності.

Серед умов сучасного життя вирізняються такі, що сприяють становленню дорослості підлітків (акселерація фізичного та статевого дозрівання, інтенсивне спілкування з однолітками, більш рання самостійність через зайнятість батьків, величезний потік різноманітної за змістом інформації тощо), і такі, що гальмують цей процес (зайнятість тільки учінням при відсутності інших серйозних обов'язків, прагнення багатьох батьків надмірно опікуватися дітьми тощо).

Соціальна активність підлітків спрямована насамперед на прийняття та засвоєння норм, цінностей і способів поведінки, характерних для світу дорослих та стосунків між ними.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Ламання старих психологічних структур, характерне для цього віку, призводить до справжнього вибуху непокори, зухвальства та важковиховуваності. У повсякденному житті, у школі, сім'ї дуже часто можна почути такі розмови: був слухняним хлопчиком, а тепер встав норовистим та грубим; був спокійним – став неврівноваженим тощо.

Розглянемо більш детально деякі основні характеристики підліткового віку для того, щоб зрозуміти причини і механізм виникнення агресії у цьому віковому періоді.

Перша загальна закономірність і гостра проблема підліткового віку, як ми вже зазначали, – це перебудова відносин з батьками, перехід від дитячої залежності до відносин, які ґрунтуються на взаємоповазі та рівності.

Закінчення дитинства і перехід у світ дорослих пов'язаний із розвитком у свідомості підлітка критичного рефлексуючого мислення у розумовій формі. Такий стан створює основне ведуче протиріччя в житті підлітка. Як вказує І.С. Кон, він не володіє логікою, але вона виникає в його свідомості як якась примусова сила. Вона потребує на будь-яке запитання однозначної відповіді і оцінки. Це створює в свідомості підлітка тенденцію до максималізму, примушує його поступатися дружбою, вступати в антагоністичні стосунки з близькими людьми.

Але, будучи за типом логіки мислення рівним дорослому, за життєвим досвідом і змістом свідомості підліток залишається ще дитиною. Протестуючи проти неправди, лицемірства і панування над ним світу дорослих, він у той же час потребує душевної теплоти, ласки, розуміння, схвальної оцінки дорослих.

Друга особливість і цінне психологічне набуття підлітка – відкриття свого внутрішнього світу. В цей період виникають проблеми самосвідомості і самовизначення. У тісному зв'язку з пошуками сенсу життя знаходиться бажання пізнати самого себе, свої здібності, можливості. Підліткове “Я” ще невизначене, воно нерідко переживається як неясний неспокій чи внутрішня порожнеча, яку необхідно чимось заповнити. Звідси зростає потреба у спілкуванні і одночасно підвищується вибірковість спілкування, а також потреба побути на самоті. Усвідомлення своєї особливості, несхожості на інших викликає досить характерне для цього віку почуття самотності чи страху самотності.

Ш.Бюлер зазначає [2], що ненависть до себе і ворожість до навколишнього світу можуть бути присутніми одночасно, перебуваючи у зв'язку одна з одною, а можуть чергуватися, призводячи до самогубства підлітка. До цього приєднується ще низка нових внутрішніх потягів до “таємного, забороне-

ного, незвичайного, до того, що виходить за межі звичайного і упорядкованого повсякденного життя” [2]. Підліток почуває себе самотнім, чужим і неприємним оточуючому його життю дорослих і однолітків. Усюди сприймається насамперед негативне. Як найзвичайніші вираження поведінки виступають пасивна меланхолія і агресивний самозахист.

Основу таких бурхливих проявів одні психологи (Т.В. Драгунова, Д.Б. Ельконін) вбачають в тому, що дорослі не змінюють свою поведінку у відповідь на появу у підлітків прагнення до нових форм взаємин з батьками та вчителями. Інші розглядають кризу підліткового віку як пряме відображення процесу статевого дозрівання, мало пов’язане з особливостями виховання. А треті (Т.П. Гаврилова) вважають, що така криза взагалі не є обов’язковою, і в багатьох підлітків її просто не буває.

Психічні порушення мають декілька етапів розвитку. Будь-які психічні феномени, включають початкові прояви, розгорнуту стадію, етап завершення, період остаточних синдромів. У цей час підліткової кризи швидкість цього болючого циклу збільшується, в результаті чого який-небудь етап може бути або дуже коротким, або не виявлений зовсім. Тому дуже часто агресивна поведінка підлітка виявляється для його близьких, знайомих однолітків несподіваною і нічим не поясненою.

Л.М. Семенюк встановлено, що у хлопчиків існують два піки прояву агресивної поведінки: 12 років і 14–15 років. У дівчат також виявлено два піки: найбільший рівень прояву агресивності в поведінці спостерігається в 11 і 13 років.

Порівняння ступеня виразності різних компонентів агресивної поведінки у хлопчиків та у дівчат, показало, що у перших виявляється більша схильність до прямої фізичної агресії і прямої вербальної агресії, а у дівчат – до прямої і непрямой вербальної агресії.

Характерними особливостями усіх підлітків, схильних до агресивної поведінки є такі:

1. Сприймання великого кола ситуацій як загрозливих, ворожих їм.
2. Надчутливість до негативного ставлення до себе з боку оточення.
3. Не здатність оцінити власну агресію як агресивну поведінку.
4. Постійне звинувачення оточення у власній деструктивній поведінці.
5. Відмова брати на себе відповідальність за свої вчинки.
6. Обмежений набір реакцій на проблемну ситуацію.
7. Прояв низького рівня емпатії у відносинах.
8. Слабкий контроль над своїми емоціями.

9. Позитивне ставлення до агресії, тому що через агресію підлітки одержують почуття власної значимості і сили.

Кажучи про особливості агресії у підлітковому віці, необхідно зупинитися на факторах, які можуть сприяти виникненню дитячої агресивності.

Слід зазначити, що становлення агресивної поведінки у підлітків – складний, навіть, довготривалий процес, в якому беруть участь велика кількість різноманітних факторів.

Сім'я практично завжди є основним фактором соціалізації. Діти навчаються агресивної поведінки, як через пряме підкріплення, так і через шлях спостереження агресивних дій вдома. Багаточисельні дослідження показали, що для сімей, із яких виходять агресивні діти, характерні специфічні взаємовідношення між членами сім'ї. Подібні тенденції описані психологами як “цикл насильства”.

Діти схильні відтворювати ті види взаємовідношень, які “практикують” їхні батьки по відношенню одне до одного. Підлітки, вибираючи методи з'ясування стосунків з братами та сестрами, копіюють тактику вирішення конфліктів у своїх батьків. Коли діти виростають і одружуються, вони використовують відрепетировані способи вирішення конфліктів, і замикаючи цикл передають їх своїм дітям, через створення характерного стилю дисципліни. Схожі тенденції спостерігаються і усереднені самої особистості. Діти, у яких батьки не знаходять одне з одним спільної мови виявилися більш схильні до агресивної поведінки. У родинах агресивних дітей зруйновані емоційні прихильності між батьками і дітьми, особливо між батьками і синами. Матері агресивних дітей не вимогливі до своїх дітей, частина байдужа до їхньої соціальної успішності. Діти не мають чітких обов'язків вдома. У родинах агресивних дітей зруйновані емоційні прихильності між батьками і дітьми, особливо між батьками і синами. Матері агресивних дітей не вимогливі до своїх дітей, частина байдужа до їхньої соціальної успішності. Діти не мають чітких обов'язків вдома.

Відомо, що негативна поведінка дітей підсилюється внаслідок несприятливих відносин з педагогами, що не володіють навичками спілкування з “важкими” дітьми. Конфронтація, що не припиняється, тривалі конфлікти й взаємна емоційна ворожість викликають вербальну агресію учнів спрямовану на педагогів і фізичну агресію на своїх однолітків. Підлітки одержують відомості про агресивне поводження також із спілкування з однолітками. Вони вчаться поводити себе агресивно, спостерігаючи за поведінкою інших підлітків.

Одним із найсуперечливіших джерел впливу на прояви агресії є засоби масової інформації. Після багаторічних досліджень з використанням різно-

манітних методів і прийомів, психологи і педагоги ще не визначили ступінь впливу ЗМІ на агресивну поведінку. Звичайно, демонстрація сцен насильства сприяє розвиткові агресивності, але цей факт слід розглядати лише як свідчення про наявність певної кореляції, а не обов'язкового причинно-наслідкового зв'язку. Ігнорувати при цьому інші чинники, які визначають агресивність, не варто.

Таким чином, основна особливість підліткового віку полягає в неузгодженості процесів статевого дозрівання, загальноорганічного розвитку та соціального формування.

Підвищена чутливість і дратівливість, неспокійний і легко збудливий стан, а також фізичне і душевне нездужання, що виражається в дратівливості і вередуванні підлітків, переносяться на навколишній світ і спричиняють виникнення агресивності.

Щоб виявити найбільший прояв агресії та довести значущість даної теми було проведено експериментальне дослідження мотивів агресивної поведінки підлітків. Згідно до мети нашого дослідження ми ознайомилися з існуючими техніками і методиками, які спрямовані на діагностику агресивної поведінки. Найчастіше психологи використовують тест, розроблений А. Басом і А. Дарки. Методика виглядає як самозвіт про схильність до форм агресивної поведінки, включає 75 пунктів і 8 шкал: "Вербальна агресія", "Негативізм", "Непряма агресія", "Образливість", "Роздратованість", "Фізична агресія", "Підозрілість", "Відчуття провини". Виділені шкали дозволяють оцінювати не тільки схильність до агресії, але й форми її прояву.

Відповідно до цієї методики нами було проведено дослідження серед дітей підліткового віку методом вільної вибірки. В дослідженні прийняли участь 15 підлітків. З них 7 хлопчиків і 8 дівчат. Перед початком проведення дослідження з учасниками дослідження була проведена інструкція. Учасники повинні уважно прочитати запитання і проставити біля тих положень, з якими вони згодні "так", і "ні" проти тих положень, з якими вони не згодні. Дослідження проводилося у денний час у спокійних обставинах. Отримані данні за тестом, були підраховані в балах за окремими питаннями, які виявляють наступні форми агресивних станів та їх рівні: фізична агресія; непряма агресія; роздратованість; підозрілість; негативізм; образливість; вербальна агресія; відчуття провини.

Отримані данні зведені в таблицю:

№ з/п	вік	Стать досліджуваних	Види агресії (в балах)						
			Фа	На	Д	Н	О	П	Ва

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

1	15	ж	4	3	4	2	4	6	4	4
2	15	ж	6	7	5	4	6	5	8	5
3	16	ж	3	5	4	3	5	7	6	7
4	15	ж	4	4	6	4	8	7	4	7
5	15	ж	4	7	7	4	8	5	8	5
6	16	ж	2	3	2	2	4	4	6	4
7	16	ч	4	5	6	4	7	6	5	8
8	16	ч	6	8	10	3	6	4	9	8
9	16	ч	6	8	5	4	5	6	6	5
10	15	ч	7	5	8	4	6	7	8	4
11	15	ч	4	6	5	2	4	4	4	7
12	15	ж	4	3	3	2	3	4	7	4
13	16	ж	2	3	4	3	2	4	6	4
14	15	ч	5	7	9	4	5	8	9	8
15	16	ч	8	6	9	3	6	9	12	9

Фа – фізична агресія (використання фізичної агресії до іншої людини).

На – непряма агресія (агресія, яка спрямована на іншу особу в формі жартів, а також агресія, яка ні на кого не спрямована – тупіт ногами, розбитий посуд...).

Д – дратівливість (готовність до прояву агресії в грубості, запальності).

Н – негативізм (опозиційні реакції спрямовані проти керівництва, до активної боротьби проти сталих правил і законів).

О – образливість (заздрість і ненависть при почутті гніву на весь світ).

П – підозрілість (недовіра по відношенню до людей, яка полягає в намірі причинити шкоду).

Ва – вербальна агресія (вираження негативних почуттів в формі сварки, крику).

Вп – відчуття провини (ступінь переконаності людини що вона є поганою людиною).

В результаті проведення зазначеної методики бачимо, що високий рівень ворожості серед досліджуваних мають 40 %. Показники ворожості в нормі становлять 60 %. Щодо агресивності, то в нормі вона становить 93,4 % досліджуваних, але при цьому у 6,6 % досліджуваних вона сягає високого рівня. Можна також зазначити, що у 35,7 % досліджуваних, з агресивністю в нормі, вона наближається до високого рівня, тобто респонденти мають середній рівень агресивності .

За результатами дослідження у дванадцяти респондентів переважає вербальна агресія, при цьому у восьми з них вона поєднується з відчуттям провини. Тільки у чотирьох досліджуваних високі показники за вербальною агресією і відчуттям провини поєднуються з високими показниками за шкалою фізичної агресії і роздратуванням.

Також виявлено, що найнижчі показники у даної групи досліджуваних за шкалою негативізму. Це говорить про те, що в даному віці не виявляється опозиційних реакцій проти керівництва та боротьби проти правил.

Висновки:

В результаті проведеного вивчення теоретичних положень щодо мотивації агресії у підлітковому віці та проведенні емпіричного дослідження агресивності підлітків, можемо зробити висновки, що у підлітковому віці, який характеризується як складний і кризовий, одним з видів відхилення у поведінці є агресивність.

Під агресивною поведінкою ми розуміємо умисне (вербальне чи фізичне) заподіяння шкоди іншій людині.

Проведене дослідження агресивності у підлітковому віці підтверджує, що практично усім підліткам притаманна агресія, яка виявляється у тій чи іншій формі та на тому чи іншому рівні.

За результатами проведеного дослідження виявлено, що найбільш характерним для підлітків є прояв агресії вербальної (66,7 %) від числа досліджених, які поєднуються із почуттям провини, що пояснюється особливостями підліткового віку – захист власного «Я» через відкритий прояв агресії.

Проведене дослідження має практичне значення, оскільки узагальнення теоретичних підходів до пояснень механізму виникнення агресії і її взаємозв'язок з особливостями підліткового віку може стати в нагоді для забезпечення практичної психології освіти і бути використаним у роботі з підлітками, схильними до деструктивної поведінки. Отже, ми бачимо, що зараз ця проблема є актуальною та значущою.

Список літератури: 1. Алексєєва М.Л. Дригус М.Т. Дослідження мотиваційної сфери особистості підлітка. В кн.: Вивчення особистості підлітка.-К.: Знання, 1994.- 216с. 2. Аткинсон Р.Л., Аткинсон Р.С., Смит Э.Е. Введение в психологию /Пер. с англ. под ред. В.П. Зинченко. – М.: Тривола, 1999. – 480с. 3. Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессивность. Изучение влияния воспитания в семейных отношениях. – М.: Прогресс, 1999. – 218с. 4. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль.-СПб: Прайм-Еврознак, 2002.-236с. 5. Дубровина И.В. Формирование личности в

период от подросткового и юношеского возрастов. / И.В. Дубровина. – М.: 1987. –с. 87. 6. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навчальний посібник.-К.: Либідь, 2002.-304с. 7. Маклаков А.Г. Общая психология: Учебник для вузов.-СПб.:Питер, 2006.-583с. 8. Немов Р.С. Психология: Учебник для студ. Высш. Учеб. Заведений: В 3-х кн. Кн.2. М.: ВЛАДОС, 1999.-608с. 9. Основы психологии. Практикум. /Ред.-сост. Л.Д. Столяренко. – Ростов н/Д: Феникс, 2003.-704с. 10. Проблема культурного развития ребенка. Выготский Л.С. 11. Семенюк Л.М. Психологические особенности агрессивного поведения подростков и условия его коррекции. – М.: Педагогика, 1996. – 86с.

О.М. Курявська

МОТИВАЦІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Автором було досліджено мотивацію агресивної поведінки підлітків. Проведене дослідження агресивності у підлітковому віці підтверджує, що практично усім підліткам притаманна агресія. Було зазначено про практичне значення розроблюваної проблеми у вивченні механізмів прояву агресії, що є необхідним для використання у роботі з підлітками.

Е.Н. Курявская

МОТИВАЦІЯ АГРЕССИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

Автором была исследована мотивация агрессивного поведения подростков. Проведенное исследование агрессивности в подростковом возрасте подтверждает, что практически всем подросткам присущая агрессия. Было отмечено о практическом значении разрабатываемой проблемы в изучении механизмов проявления агрессии, что является необходимым для использования в работе с подростками.

Н. Kuryavskaya

MOTIVATION OF AGGRESSIVE CONDUCT OF TEENAGERS

By an author the motivation of aggressive conduct of teenagers was explored. The conducted research of aggressiveness in teens confirms that to practically all teenagers inherent aggression. It was marked about the practical value of razrabati-

vaemloy problem in the study of mechanisms of display of aggression, that is a necessity for the use in work with teenagers.

Стаття надійшла до редакції 1.09.2009р.

УДК 159

*Яскевич Ю.В.,
г. Харків, Україна*

ВЛИЯНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО КИНЕМАТОГРАФА НА РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ

В сознании взрослых, мультфильм – это то, что предназначено детям, но все больше родителей испытывают сомнение по поводу безопасности и пользы для своих чад иностранной мультпродукции. Откуда-то идущее чувство тревоги, когда мы видим наших детей, которые смотрят иностранные мультики. Такое подозрение, что в этот момент происходит что-то неправильное и непоправимое. Мы попытаемся превратить эти сомнения в абсолютную уверенность.

Большая часть продукции американского конвейера фабрики грёз для детей не безвредна. А то немногое, что осталось, можно смотреть только под родительской цензурой и под родительские комментарии, иначе своих детей вырастите не Вы.

Вы можете себе представить, что наши бабушки и прабабушки доверяли кому-нибудь не знакомому, это важнейшее воспитание деток, чтение сказок?

Но почему сегодня миллионы родителей позволяют своим детям смотреть мультфильмы, которые не смотрели сами, об авторах которых ничего не знают и цели этих авторов тоже не известны. Ведь сказка – это то, что формирует в детском сознании модель окружающего мира, образы мамы и папы, друга, врага, добра и зла, всего того, на что он будет ориентироваться всю жизнь, как на духовный опыт. Кстати, будет ли ваш ребенок лелеять Вас в старости или сдаст в дом престарелых, тоже зависит от воспитания, в том числе и от сказок, которые Вы ему рассказывали, и от мультиков, которые Вы позволили ему смотреть.

Ребёнок почти всю информацию воспринимает в виде образов. Из этих образов, как из кубиков, ребенок строит свою модель мира и самым главным кубиком этой картины является образ женщины, девушки, девочки. Глядя на